

Historiedagboken – lärarhandledning

Författare Olle Svalander

AV-nummer 101080ra 1-10

I Kajsa Wargs kök ligger röken tät, i ett kloster i Bremen ligger Ansgar på sin dödsbädd om tänker på folket i Birka, på Hötorget i Stockholm ser en pojke sin mormor brännas på bål. Genom dagböcker porträtteras tio historiska svenskar genom barns ögon. Programmen är spännande och underhållande. De innehåller fakta och detaljer som ger en bild både av personerna och den tid de levde i. Historierna är baserade på fakta om personens liv men där fakta tar slut tar fantasin vid.

Dagbokshistorierna varvas med reportage. Två 12-åriga reportrar intervjuar om saker och företeelser i dagens samhälle som har en direkt eller tematisk koppling till huvudpersonen.

Programmen riktar sig till årskurs 4–6 och kan användas i SO, religion och historia.

Historierna är skrivna av författaren Olle Svalander och inlästa av skådespelarna Johan Ulveson och Rachel Mohlin.

Innan ni lyssnar

Historiedagboken undervisar genom att skapa bilder, väcka intresse och identifikation med personer ur historien. De fakta som presenteras vävs in i sitt sammanhang.

För att underlätta lyssningen kan det vara nödvändigt att förbereda eleverna. Inför varje lyssning kan det vara värdefullt att repetera vad man läst om huvudpersonen var och när han levde och hur världen/Sverige såg ut då.

Beroende på gruppens eller individens kunskapsnivå och koncentrationsförmåga kan introduktionen såklart varieras.

Handledningen innehåller förslag på vilken information du kan ge inför varje program.

Så använder du Historiedagboken

- Programmen vill väcka elevernas nyfikenhet om huvudpersonen och dess tid.
- Genom sin miljöbeskrivning och sina fakta kan de också användas för att fördjupa redan vunnen kunskap.
- Programmen kan lyssnas på i grupp eller enskilt.
- Till varje program finns ett antal frågor och uppgifter att diskutera.
- Skriv själv. För varje program finns en eller flera förslag på skrivuppgifter som gör det lätt för eleven att jobba vidare på egen hand.

Tips: skriv upp några viktiga namn, ord, begrepp och årtal på tavlan eller låt eleverna skriva dem på eget papper som stöd för minnet under lyssningen.

Historiedagboken

Fördjupning – historiesyn

Den som har i uppdrag att formulera historien måste göra val. Ingen vet vad Ansgar sa på sin dödsbädd. Ingen vet om Birger jarls son Valdemar fiskade abborre. Vi kan bara utgå från det fåtal fakta som finns och försöka fylla i luckorna. Precis som historiker alltid har gjort. Källorna från vikingatiden, medeltiden och i många fall även senare är få och motsägelsefulla och färgade av den tidens historiesyn och moral. All historieskrivning måste betraktas kritiskt.

Det samma gäller Historiedagboken. Huvudpersonerna i historiedagboken är återgivna utifrån fakta. Men dagböckerna är så klart påhittade, precis som barnen som "skrivit" dem. Deras språk är modernt precis som deras tankar. Meningen är att historien därigenom ska gestaltas i lyssnarens huvud.

Låt gärna klassen prata om vad som är sant och vad som är påhittat i historien. Om programmen kan inspirera eleverna att ifrågasätta historien och försöka ta reda på fakta har de lyckats med något stort.

Historiedagbokens reportage är riktiga reportage med samma trovärdighet som alla andra reportage vi hör i radio eller ser på tv.

Historiedagboken : Ansgar

AV-nummer 101080ra 1

Ett spännande och roligt program om Ansgar och hans resor till Birka.

Om innehållet

På sin dödsbädd berättar Ansgar för den ungen munken Johannes om sina upplevelser i svearnas rike. Han är gammal och trött och bitter för att kyrkan i Birka inte finns kvar och han gillar verkligen inte de där svearna. Tolvåriga Embla och Calle besöker en labyrinth och träffar Per Lundberg, aktiv inom Sveriges Asatrosamfund, som visar hur man gör ett blot och berättar om att tro på Tor och om forn sed.

Teman

Vikingar, asatro, Tor, kristendomen i Sverige, Birka, historia/religion,

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Programmet utspelar sig på vikingatiden, år 865 efter Kristus.
- Vikingarna, hur var de?
- Birka var en viktig handelsort som låg på en ö i den stora sjön Mälaren.
- Kristendomen spreds från Europa via munkar som var vana vid en helt annan kultur än den nordiska.

Ovanliga ord

munk, kloster, biskop, Tor, Oden, Bremen
rådsgode, blot, fulltrogne (förklaras i programmet), Världsträdet – viktigt träd i nordiska sagorna, Ratatosk – en ekorre som enligt sagorna levde i världsträdet, Nidhögg – drake enligt sagorna.

Efter lyssningen

Diskutera

- Hur skulle Sverige ha sett ut om kristendomen aldrig fått fäste?
- Är Sverige ett kristet land idag?
- Hur är det att ha en religion som de allra flesta runt omkring inte har?

Skriv själv

"När Ansgar dött fick Johannes jobb i klostrets kök. Men han kunde inte glömma berättelserna om svearnas land och han tänkte ofta på hur det skulle vara att åka dit. En dag, när han var på marknaden för att köpa grönsaker, hörde han ett språk han inte kände igen. Han tittade på mannen som talade. Han såg ut som hämtad ur Ansgars berättelser.
– Vem är det? frågade han grönsakshandlaren.
– Det är en handelsman från Birka. Han har varit här en vecka nu och sålt skinn. Han ska resa hem imorgon.
Den kvällen hade Johannes svårt att sova ... "

- Hur gick det för Johannes? Fortsätt berättelsen själv.

Historiedagboken : Olof Skötkonung

AV-nummer 101080ra 2

Ett roligt program om Olof Skötkonung och pengars värde.

Om innehållet

Skildrar kung Olof och hans myntverkstad i Sigtuna av den late pojken Björn vars far är engelsk myntslagare i kungens tjänst. Kung Olof beskrivs som temperamentsfull och sträng och lika förtjust i sin dotter Ingegerd som Björn. Emma och Hugo, tolv år, besöker Riksbanken och intervjuar en vice Riksbankschef om värdet av pengar och ränta och försöker hitta Sveriges gömda gulds katt.

Teman

Myntslagning, vikingatid, Sverige blir ett land, vänskap, att arbeta, pengar, ränta, Riksbanken.

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Utspelar sig på vikingatiden, 1013 efter Kristus
- Sverige på den tiden bestod av götar och svear och andra mindre grupper och land. Kung Olof Skötkonung sägs vara den förste som var kung över både götar och svear.
- Man tror att Olof Skötkonung också var ute på krigs- och plundringståg i bland annat England.
- Idag är man inte säker på vad tillnamnet Skötkonung betyder.
- Riksbanken ligger i Stockholm.

Ovanliga ord

myntslagare, Sigtuna

Övrigt

Ingegerd blev långt mera berömd än sin far. Hon gifte sig med en rysk kejsare och blev också det första svenska helgonet under namnet St Anna. Hennes ättlingar lever fortfarande kvar och sitter som kungar och drottningar, prinsar och prinsessor i olika länder i Europa.

Efter lyssningen

Diskutera

- Varför har man pengar?
- Hur kommer pengar att se ut i framtiden?

Skriv själv

I Sigtuna har man hittat många mynt med kung Olofs namn. Men man har också hittat ett mynt med namnet Björn på. Ingen vet hur det kommer sig att myntet finns där eller varför det står Björn på det och inte Olof, men man kan ju fantisera. Kanske var det just det myntet som Björn i historien skulle ge till Ingegerd? Vad hände egentligen?

- Fortsätt på Björns dagbok och förklara vad som hände, eller
- Skriv tre dagar ur Ingegerds dagbok.

Historiedagboken : Dacke

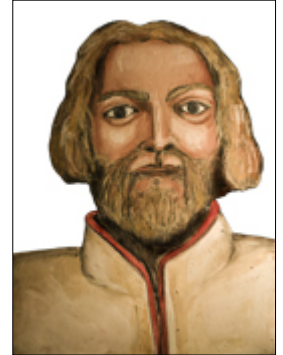
AV-nummer 101080ra 3

Om innehållet

En flicka i Småland ser sin far tvingas ut i Dackes uppror mot Gustav Vasa. Senare hittar hon och hennes lillebror en död man i snön och flickan gör allt för att skydda sin lillebror.

Tolvåriga Louise och Hugo intervjuar en forskare vid försvarshögskolan om vem som är terrorist och vem som är frihetskämpe.

Ett spännande och dramatiskt program om Dackefejden ur ett barns ögon. Och om terrorism.

Teman

Nils Dacke, Gustav Vasa, terrorism, inbördeskrig.

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Utspelas år 1543
- Vem Gustav Vasa var och att han använde hårda nypor för att hålla ihop landet och behålla makten. Att han tog ut höga skatter och kontrollerade folk med hjälp av soldater.
- Att Nils Dacke var en bonde som drog med sig ett stort antal bönder i Småland för att med våld tvinga Gustav Vasa att minska på reglerna. De uppträdde som gerillakrigare. De låg i bakhåll i skogen, sågade av träd och band samman så de kunde fälla dem över kungens arme och utnyttjade att kungens utländska soldater var tränade för att slåss på öppna fält.
- Gustav Vasa fick Dacke att ingå en vapenvila. Men under tiden skaffade Gustav Vasa massor av nya soldater och sen gick han till anfall och krossade upproret. Dacke dödades.

- Vad känner eleverna till om begreppet terrorister?

Ovanliga ord

armborst, oxe

Övrigt

Att jobba med efter programmet

Diskutera

- Vem är terrorist och vem är frihetskämpe?
- Vem bestämmer det?

Skriv själv

- Vad hände sen? Skriv några dagar till ur flickans dagbok.
- Skriv samma tre dagar men ur lillebrors dagbok.

Historiedagboken : Karin Månsdotter

AV-nummer 101080ra 4

Om innehållet

En kammarjungfru på slottet surar för att hennes kompis Karin Månsdotter har blivit snobbig och tråkig sen kungen fick upp ögonen för henne. Och den unga tonåringen Karin Månsdotter vet inte riktigt hur hon ska hantera kungens kärlek.

Tolvåriga Emma och Louise besöker slottets skattkammare och tittar på Erik XIV:s krona och frågar en monarkist varför kronprinsessan Viktoria inte själv får bestämma vem hon vill gifta sig med. omformulera

Teman

kungar och drottningar, Erik XIV, kärlek, vänskap, pubertet
monarki, äktenskap, kronprinsessan Viktoria

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Erik XIV var son till Gustav Vasa och blev kung när Gustav dog.
- Programmet utspelar sig år 1565. På den tiden ansågs det normalt att kungen hade många så kallade frillor, alltså älskarinnor.
- Erik XIV hade psykiska problem. Man kan inte veta säkert på vilket sätt eller hur mycket, men man vet att han tog medicin mot "mjältsjuka" som idag skulle kallas för depression.

Ovanliga ord

kammarjungfru, Månsdotter
monarki, monarkist, Erik x-i-v (Erik 14e)

Efter lyssningen

Diskutera

- Skulle du vilja gifta dig med en kung eller drottning?
- När är man tillräckligt gammal för att gifta sig?
- Vad säger du om att Kungen och Regeringen bestämmer vem kronprinsessan Viktoria får gifta sig med?
- Ska vi ha kung och drottning i Sverige eller ska vi ha en president? Monarki, republik eller annat?

Skriv själv

"Kära Dagbok. Idag frågade kungen/drottningen om jag ville gifta mig med honom..."
Fortsätt dagboken själv. Det kan vara vilken kung som helst.

Historiedagboken : Rumpare-Malin

AV-nummer 101080ra 5

Om innehållet

En pojke i 1600-talets Stockholm som mobbas av sina kompisar lockas att ljuga och ange sin mormor för häxkommissionen. Förkrossad ser han henne brännas till döds.

Historien är baserad på fakta om Rumpare-Malin Mattsdotter som brändes levande, anklagad för häxeri av sina döttrar och barnbarn.

Tolvåriga Hugo testar vattenprovet på sin klasskompis Emmy. Tillsammans med programledaren binder de henne och kastar henne i vattnet för att se om hon flyter eller sjunker.

Ett spännande och skrämmande program om häxeri, gruppsyck, mobbning och galenskap.

Teman

Häxeri, gruppsyck, mobbning

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Utselas år 1676
- Under några hundra år avrättade man häxor i Sverige och hela Europa. Man anklagade dem för att göra folk sjuka med trolldom, skada skördar och för att föra barn och vuxna till Blåkulla om nätterna där de hade samlag och fester med djävulen.
- En speciell domstol inrättades för att döma fallen.
- Ofta var det barn som var vittnen i rättegångarna.
- Bevisen var urusla och alla som blev avrättade var oskyldiga till häxeri.

Ovanliga ord

galgbacke, häxkommission

Övrigt

- De allra flesta häxor avrättades genom halshuggning, sedan brändes kropparna. Malin Mattsdotter var en av ytterst få som brändes levande på bål.
- Kunskaperna om Mattsdotter är små. Hon anklagades av sina döttrar för att ha fört sina barnbarn till Blåkulla men historien om Johan är en fantasi utifrån de kända fakta som finns.

Efter lyssningen

Diskutera

- Hur kan det bli så att alla säger samma sak, fast de vet att det inte är sant?
- Skulle något liknande kunna hända idag?

Historiedagboken

Skriv

Välj en dagbokstext och fortsätt den i till exempel en vecka.

"Kära dagbok. Jag vet inte vad som har hänt. Folk blängde på mig på torget idag och när jag skulle köpa smör så sa Andersson att det var slut fast jag såg att det fanns kvar. Ingen ville prata med mig efter det. Folk gick undan. Fru Olsson tog fast sina barn när jag gick förbi. Jag förstår ingenting. Jag är rädd att..."

" Kära dagbok. Jag vet inte vad som har hänt. Alla blängde på mig på skolgården idag och när jag skulle gå till fotbollsplanen så sa Peter att det var fulla lag fast jag såg att det ojämnt. Ingen ville prata med mig efter det. Alla gick undan. Anna och hennes kompisar skrek Glo-Anders efter mig. Jag är rädd att..."

Läs

Mor är ingen häxa av Olov Svedelid

Bränn Häxan! av Börje Isakson Stockholmshäxorna

Historiedagboken : Cajsa Warg

AV-nummer 101080ra 6

Om innehållet

En kökspiga i Cajsa Wargs kök lagar panerade kalvöron och serverar brännvin till middagssällskapet. När hon får lite tid över torkar hon röken från kökets eldar ur ögonen och läser i kokboken hon fått i present av Cajsa Warg själv, 1700-talets bäst säljande författare.

Programmet presenterar en framgångsrik och kompetent yrkeskvinna i 1700-talets Sverige genom en pigas beundrande ögon.

Tolvåriga Emmy och Hugo skalar morrötter och lök i ett skolkök som anstränger sig för laga god och nyttig skolmat och intervjuar kökschefen Carola Magnusson om hur man lagar bra skolmat.

Teman

mat, arbete, kokböcker, sprit, alkoholism, skolmat, ekologisk mat, ekologisk odling, tillsatser, klimatsmart mat

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Tid 1758.
- På 1700-talet fanns ingen elektricitet och inga spisar.
- Människor med gott om pengar hade råd att ha en hushållerska som lagade maten. Den mest berömda kokerskan och hushållerskan är Cajsa Warg. Hon tjänstgjorde hos familjen Klinkowström i Stockholm och skrev en bok om matlagning och hushållning som blev så berömd att den fortfarande används.

Ovanliga ord

panerade, husmor, griljerad, lake

Övrigt

Uttrycket "Man tager vad man haver, sa Cajsa Warg." kommer inte från Cajsa Warg. Det är ett senare påhitt som blivit väldigt känt.

Efter lyssningen

Diskutera

- Varför ska man äta?
- Vad är bra mat?

Arbeta tillsammans

- Besök er skolmatsal och ta reda på hur maten lagas.
- Fråga varför man lagar på det viset och om man har försökt att göra på ett smartare vis.
- Försök ta reda på vad maten består av och innehåller.
- Tänk ut mat som ni tror skulle vara bättre för er.
- Ta reda på vem som bestämmer över skolmaten i din skola och be att få prata med henne eller honom och berätta era idéer.

Historiedagboken : Katarina Jagellonica

AV-nummer 101080ra 7

Om innehållet

Programmet skildrar hur Katarina Jagellonica, prinsessan från Polen som gifte sig med Hertig Johan, sitter inspärrad på Gripsholms slott och hur hon samtidigt är en bricka i ett politiskt spel mellan Kung Erik, Hertig Johan och Kejsar Ivan av Ryssland.

Tolvåriga Hugo och Emma besöker Gripsholms slott och provar fina salar och fuktiga fängelsehålor.

Teman

kungar, drottningar, prinsessor, Vasasönernas strider, spioneri
fängelser, slott

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Tid: 1567
- Hertig Johan och Erik XIV var söner till Gustav Vasa.
- Hertig Johan gifte sig med en polsk prinsessa: Katarina Jagellonica.
- Kung Erik lät fångsla sin bror med familj för att han inte skulle ta makten.
- Katarina Jagellonica var katolik.

Ovanliga ord

påven

Efter lyssningen

Skriv själv

"Kära dagbok. Imorgon bitti ska det gå en vagn mot Stockholm. Den är lastad med mjöl och grönsaker som ska till Stockholm. Och så är det ett tiotal tomma tunnor som ska tillbaka till stan för att fyllas på. De är alldeles lagom stora..."

Vad hände sen? Tänk dig att du är huvudperson i berättelsen och fortsätt dagboken.

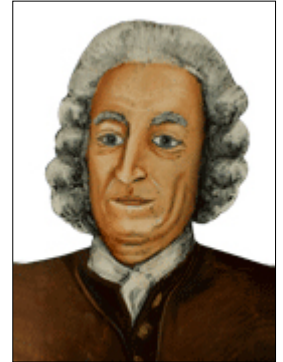
Historiedagboken Emanuel Swedenborg

AV-nummer 101080ra 8

Om innehållet

Skildrar Emanuel Swedenborg som gammal när han delvis lämnat vetenskapen och nästan helt ägnar sig åt resor i andevärlden och att skriva om religion. Via en ung tjänare får vi ta del av konflikten kring den berömde vetenskapsmannen.

Tolvåriga Hugo och hans kompis William skickar in sin uppfinning "flasktäpparen" till en stor tävling och kollar om den har någon chans. Uppfinnaren Wanja Belander talar om fördelen med galna idéer.

Teman

Swedenborg, tro, vetenskap, religion, galenskap

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Tid 1767
- Swedenborg började som vetenskapsman och ingenjör. Blev berömd i Europa. Satt i riksdagen. Reste omkring i många länder. Övergick sen till religion och skrev om sina resor i andevärlden. Några av dem som trodde på honom hamnade i domstol för kätteri, alltså att man predikade fel om Gud. Men Swedenborg startade en kyrka som finns än idag.

Ovanliga ord

mineraler, vibrationer,

Övrigt

Efter lyssningen

Diskutera

- Finns det andar?
- Kan man komma i kontakt med döda eller är det bara bluff?

Arbeta tillsammans

- Kom på en uppfinning.
- Vilket är det vanligaste problemet du har varje dag? I skolan? På morgonen? I matsalen?
- Diskutera vilka praktiska saker som retar er och försök hitta på en uppfinning som löser problemet.
- Skriv ner, rita en ritning och prata med er slöjd eller tekniklärare om ni får försöka tillverka den?

Historiedagboken Elisabet Ohlin

AV-nummer 101080ra 9

Om innehållet

Det sena 1700-talets skickligaste sångerska och en riktig kändis skildras via hennes dotter i det skede då hon skulle börja sjunga på den första svenska operan.

Dåtidens negativa syn på skådespelerskor som dåliga kvinnor lyser igenom.

Tolvåriga Emma och Hugo tar med sig popstjärnan Amy Diamond till Operan och får sig en operalektion av sångerskan Lena Hoel.

Teman

sång, skådespeleri, opera

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Tid: 1773
- Gustav III grundade den första svenskspråkiga operan. Före dess var det italienska eller franska som gällde.
- På 1700-talet såg man ner på skådespelerskor som man ansåg vara som prostituerade.

Ovanliga ord

Programmet vimlar av konstiga och ålderdomliga invektiv. Många av orden är säkert nya för eleverna, men sammanhanget och skådespeleriet gör att det knappast behövs någon genomgång för att förstå innehållet.

Efter lyssningen

Diskutera

- Vem bestämmer vilket yrke man ska välja?
- Finns det jobb som är finare än andra?
- Varför är det artister som blir kändisar och inte byggare eller sjuksköterskor?

Skriv

- Om jag var kändis i en dag.

Historiedagboken Birger jarl

AV-nummer 101080ra 10

Om innehållet

Programmet kretsar kring Valdemar, Birger jarls son, som blev kung som barn. Birger jarl skildras som makthavaren och lagstiftaren.

Hur blir en lag till? Hugo och Emma, tolv år, skriver en egen lag och försöker få den godkänd. Lyssnaren får följa deras resa genom rättssystemet. Sen går de till Barnombudsmannen och pratar om barns rättigheter.

Teman

kvinnofrid, medeltid, vänskap, klasskillnader
lagar

Nyttig information till eleverna före lyssning

- Tid: 1250
- Birger jarl hette Birger Magnusson men kallas Birger jarl. Han levde på 1200-talet. Han var en mäktig man och den som regerade landet under många år, men han var aldrig kung utan jarl. Han lät göra sin son Valdemar till kung och styrde på så vis landet.
- På 1200-talet bestod Sverige fortfarande av ett antal mindre landskap som hade egna lagar. Birger jarl arbetade med att göra Sverige till ett land med lagar som gällde för alla och utsåg män som fick makt att se till att lagarna skulle följas och att brottslingar kunde straffas.
- Birger jarl kom från Bjällbo i trakten av Vadstena.
- Sverige hade ingen tydlig huvudstad på den tiden.
- Birger jarl sägs ha grundat Stockholm.

Ovanliga ord

Bjällbo, jarl, mört, abborre

Efter lyssningen

Diskutera

- Vad skulle du vilja stifta för lag?

Arbeta tillsammans

- Diskutera fram en bra lag som borde finnas, skriv ner den och försök få den godkänd i din kommun eller i riksdagen.

Skriv

- Hur gick det för Erik som skrev dagboken? Kanske fick han jobb som Valdemars tjänare? Kanske blev han tvungen att hjälpa sin mamma?
- Fortsätt Eriks dagbok och skriv en vecka till. Du kan välja samma vecka som i programmet eller en helt annan.